

Fosterbarns perspektiv på socialtjänstens företrädare

Gunvor Andersson och Bodil Rasmusson

Artikeln gör en åtskillnad mellan omvärldens barnperspektiv och barns eget perspektiv. Med hjälp av ett antal mindre studier belyses barns perspektiv på socialtjänsten och de socialsekreterare, som de mött i samband med samhällsvård. Dessa visar att barn har olika synpunkter och erfarenheter beroende på när i omhändertagandeprocessen de tillfrågats, om de är nöjda eller missnöjda med placeringen utanför hemmet, om de mött en lyhörd och engagerad socialsekreterare eller en som "inte bryr sig" eller som inte kunnat se ur barnets synvinkel. Resultaten visar att socialsekreterare inom social barnavård kan ha avgörande betydelse för barn i sin uppgift att bevaka utsatta barns intressen.

Gunvor Andersson är professor och Bodil Rasmusson är fil.dr. i socialt arbete, båda är verksamma vid Socialhögskolan, Lunds universitet.

Kontakt: Lunds universitet, Socialhögskolan, Box 23, 221 00 Lund,
Gunvor.Andersson@soch.lu.se, Bodil.Rasmusson@soch.lu.se

Inledning

Det har blivit en angelägen uppgift i politik, social praktik och forskning att anlägga ett barnperspektiv. Begreppet är emellertid inte entydigt och förenklar inte för dem som vill handla utifrån ett barnperspektiv. Vi vill i den här artikeln göra en skillnad mellan omvärldens barnperspektiv och barns eget perspektiv. I vår tolkning utgår omvärldens eller samhällets barnperspektiv från vår samlade kunskap om barn, den kunskap man som vuxen kan använda sig av, när man vill försöka tänka och handla utifrån ett barnperspektiv. Det inkluderar att ta hänsyn till sammanhanget och vara medveten om att barnperspektivet är kopplat till tidpunkt i historien och plats i världen. Samhällets barnperspektiv kommer t.ex. till uttryck i FN:s barn-

konvention. Barns eget perspektiv vill vi tolka som den norske barnforskaren Per Olav Tiller (1991): Det är vad barnen ser, hör, upplever och känner, som är deras verklighet. Det var i början av 1990-talet som forskningen på allvar började lyfta fram barn som aktiva subjekt och medskapare av sina egna sociala liv och inte enbart som passiva objekt för sociala strukturer och processer. Det blir då viktigt att förstå social realitet genom att ta reda på dess innebörd för deltagarna själva i det sammanhang där det äger rum (James & Prout 1990). Det leder till ett nytt sätt att forska om barn, att se barn som sakkunniga informanter, göra barn till medforskare istället för undersökningsobjekt (Andenæs 1991). Det innebär inte att barns och

vuxnas intressen är så olika eller motsatta, som somliga hävdar, fann t.ex. de brittiska forskarna Ian Butler och Howard Williamson (1994). Samtidigt menade de att det finns viktiga skillnader i barns och vuxnas sociala världar, som inte kommit fram i den magra forskningslitteraturen i ämnet.

Det var mot den bakgrunden som Bodil Rasmusson fick Barnombudsmannens uppdrag att skriva ett arbetsunderlag för den då nyinrättade myndigheten. Det blev en rapport med titeln *Barnperspektiv. Reflektioner kring ett mångtydigt och föränderligt begrepp* (Rasmusson 1994). Hon skiljer där på ett generellt barnperspektiv, som handlar om vuxnas perspektiv på barn, utifrån deras kunskaper och erfarenheter, och barns perspektiv på den egna tillvaron.

Under de senaste 10–15 åren har det skrivits mycket om barnperspektiv och barns perspektiv. Barnforskaren Gunilla Halldén (2003) är en av dem som försöker bringa reda i begreppen. För att inta ett barnperspektiv behövs inte med nödvändighet information från barnen själva, istället sätter det fokus på ett perspektiv, som syftar till att tillvarata barns villkor, verka för barns bästa, uppmärksamma konsekvenserna för barn av olika politiska beslut. Hon pekar också på att man, som Birgitta Qvarsell (2001), kan argumentera för att ett barnperspektiv måste innehålla barns perspektiv, men att detta måste tolkas. Halldén refererar också till barndomsforskaren Leena Alanen (2001) och hennes argumentation för att det inte går att förstå barns situation enbart genom att lyssna till barns utsagor. Dessa

utsagor är enligt Alanen en utgångspunkt som ska kopplas till de samhälleliga förhållanden som råder. Det av henne myntade begreppet ”children’s standpoint” innebär därför inte enbart att lyfta fram barns röst utan att koppla den levda barndomen till en analys av samhälleliga strukturer (jfr begreppet ”women’s standpoint”).

De barn, vilkas perspektiv vi vill lyfta fram, har erfarenhet av att bo i familjehem och har därför erfarenhet av att ha en ansvarig socialsekreterare med uppgift att bevaka deras intressen och följa upp hur de har det i sitt familjehem eller fosterhem (en benämning som fortfarande är i bruk). När vi koncentrerar oss på barns perspektiv betyder det att vi inte går in på forskning om socialtjänstens barnperspektiv eller socialsekreterares bristande barnperspektiv. Kritik mot socialtjänstens bristande barnperspektiv framgår av en rad statliga utredningar, forskningsrapporter och utsagor från socialsekreterare inom socialtjänsten, som reflekterar över sitt arbete. Det går vi inte närmare in på. Det vi vill göra är istället att söka fosterbarns egna utsagor om sitt möte med socialtjänsten och den socialsekreterare, som har att bevaka deras intressen.

Om barn i socialt arbete

Boken *Med barns ögon. Om ett barnrelaterat förhållningssätt i familjehemsvården* (Hagbard & Esping 1992) skrevs på uppdrag av Allmänna Barnhuset med ambitionen att göra barnen i familjehemsvården mera synliga. Författarna konstaterar avslutningsvis bl.a.: ”Generellt ser vi att socialsekreterarna underskattar sin egen, personliga, bety-

delse i behandlingssystemet” (s. 110).

Därefter har tillkommit en rad böcker om hur socialsekreterares arbete ska förbättras, när det gäller samtal med barn (se t.ex. Cederborg 2005; Länsstyrelsen 2005; Socialstyrelsen 2004 a). Däremot finns det fortfarande ytterst få studier om hur barn ser på socialtjänsten och dess företrädare. Bo Vinnerljung (1996) fann i sin översikt över *Svensk forskning om fosterbarnsvård* några små intervjuundersökningar, som gav ”consumer evidence” från fosterbarn. De bekräftar i stort sett bilderna av socialsekreterares distans och att de underskattar sin egen personliga betydelse, menar han. Samtidigt kan han konstatera: ”Intressant är dock att ungdomarna har en stark uppfattning om att det borde vara anorlunda” (s. 155).

Det är vanligen genom intervjuer med barnen själva, som forskare försöker få en bild av barns perspektiv, men i sociala akter kan man få en bild av socialtjänstens tolkning av barns perspektiv, vilket några studier inriktar sig på. Gunilla Petersson (2003) har t.ex. studerat sociala utredningar, som utmynnar i förslag om omhändertagande enligt LVU. Syftet var att undersöka vilken status barnperspektivet ger barn i socialtjänstens utredningar. Utredningar om 36 barn i åldern 7–14 år ingick i studien. Den visar att barn fått uttrycka sin egen vilja i relation till placeringen utanför hemmet. På så sätt har barnperspektivet medfört vissa förändringar, menar författaren. Samtidigt vill hon fästa uppmärksamheten på risken att ut-sagor från barnen kan användas som ”den byråkratiska praktikens hjälpme-

del för att skriva fram det nödvändiga omhändertagandet inför dem som fattar besluten” (s. 163).

I artikeln ”Omhändertagande med barnets perspektiv” rapporterar Ann-Christin Cederborg och Yvonne Karlsson (2001) från en intervjuundersökning med barn i åldern 5–21, som omhändertagits enligt LVU, d.v.s. placerats utanför hemmet utan samtycke. Av 40 möjliga barn intervjuades 20, bl.a. om sin deltagarstatus i omhändertagandeprocessen och om hur de uppfattat att dess perspektiv togs till vara under utredningsarbetet. ”När barnen beskriver sina erfarenheter av socialtjänstens bemötande blir det tydligt att de inte känt sig involverade i de åtgärder som syftade till att bevaka deras intressen”, skriver författarna (s. 167). De visar med citat från barnen att de flesta uppfattade att de uteslutits som aktiva samtalspartners under utredningsprocessen, känt sig oinformerade om socialtjänstens planerade åtgärder för dem och inte blivit tillfrågade, när socialtjänsten valde familjehem eller annan typ av boende för dem. Författarna finner att barnens beskrivningar stärker intrycket av att samhällsinsatser, som syftar till att bevaka barns intressen sker ”över huvudet på dem” (s. 175).

I Gunvor Anderssons (1998 a,b) forskningsprojekt om och med 22 st 10–11-åringar i pågående familjehemsvård ingick frågan om barnens erfarenhet av och syn på socialsekreterare. De hade bott en tid i sina respektive familjehem och hade fortsatt kontakt med en eller två socialsekreterare, men det var inget som i vanliga fall präglade vardagen och inget som skilde ut

dem från andra barn. De flesta barnen tyckte att det var tämligen ”normalt” att bo i familjehem; ”nej, det är ingen skillnad, inte jämfört med hur andra barn har det”; ”andra tycker nog det är skillnad, men jag är väl ungefär som en vanlig”. De tänkte då mest på hur andra barn har det och då kunde det i många avseenden vara mer ”normalt” i vardagen i familjehemmet än hemma, förutsatt ”att man kommer till ett bra hem”. Andersson (2001) skriver: ”Socialtjänsten tycks vara tämligen avlägsen och socialsekreteraren är ingen viktig person i vardagen” (s. 168). Det var först när viktiga beslut skulle fattas, som socialsekreteraren blev en viktig person med stor makt. Det fanns t.ex. ett par barn, som var mycket upprörda över att de skulle flytta hem tidigare än avtalat. Socialsekreteraren hade inte lyssnat på dem, trots att de så väl visste att mamma ännu inte var tillräckligt stark för att hålla pappa på avstånd och skydda familjen mot hans våld.

Av de 39 storstadsungdomar i åldern 14–21, som vid en given tidpunkt var placerade utanför hemmet enligt LVU, d.v.s. utan samtycke, gjorde Ingrid Claezon (2004) ett urval av 8 ungdomar i åldern 18–20, som fick ge sitt perspektiv, jämte anhöriga och socialsekreterare. Hon konstaterar att motstånd och kritik blandas med erkännande i ungdomarnas utsagor. Även om de kunde tycka att det var rätt att de blev omhändertagna, var deras möte med socialsekreterare blandat. ”Tilliten till den enskilde socialarbetaren, dennes engagemang och förmåga att lyssna på den unge och inge förtroende så att det utveck-

las en fruktbar relation mellan dem – detta är, enligt ungdomarna, de nödvändiga förutsättningarna för ett lyckat arbete”, sammanfattar författaren (s. 80).

I en omfattande forskningsöversikt över forskning om omhändertagande av barn, har Tine Egelund och Anne-Dorte Hestbæk (2003) inkluderat ett antal studier, som bygger på barns och ungas egna berättelser. De konstaterar att dessa studier ger en lite dyster bild av barns subjektstatus i ”anbringelsesager”, detta i motsats till den bild av barn som självständiga medborgare med egna rättigheter, som lyfts fram i andra sammanhang (s. 213).

En långtidsuppföljning av barn i familjehem

Barns perspektiv på socialtjänsten ingår som en del i en longitudinell studie om barn i samhällsvård, som började med *Små barn på barnhem* (Andersson 1984) och där barnen följts upp 3 och 9 månader efter barnhemsvistelsen samt 5, 10, 15 och 20 år senare.¹ Av de 26 barnen i undersökningsgruppen, som början på 1980-talet placerades på barnhem, var 0–4-år vid placeringen och stannade på barnhemmet minst fyra veckor, kom 20 att förr eller senare bo i familjehem (se t.ex. Andersson 1995, 1999, 2005). I en konferensrapport, har Gunvor Andersson och Agneta Frick (1999) lyft fram exempel från 15-årsuppföljningen, när barnen var 15–20 år gamla och (åter) tillfrågades om synpunkter på socialtjänsten och råd till socialsekreterare. Det visade sig då att de fördelade sig i tre undergrupper. Omkring en tredjedel (6 st) hade otydliga egna

erfarenheter av sin socialsekreterare. De bodde i familjehem sedan flera år tillbaka, hade det bra och tyckte inte att det fanns så mycket att tala med socialsekreterare om. Exempel:

- Han kommer hit två gånger om året och pratar om hur jag har det... Han vet ju att jag har det bra, men han måste ändå komma hit och fråga.

Omkring en tredjedel (7 st) hade både positiva och negativa erfarenheter, beroende på vilken socialsekreterare de tänkte på. Exempel:

- Socialsekreteraren som jag har nu är helt snurrig. Jag hade en jättebra innan, hon lyssnade och försökte genomföra det jag ville. Dom andra, innan henne, lyssnade bara på min fostermor.

Omkring en tredjedel (5 st) uttryckte enbart positiva erfarenheter. Exempel:

- Jag sa till henne (socialsekreteraren) att jag aldrig ville träffa henne hemma hos dom (fosterföräldrarna), för då lyssnade dom. Så vi körde iväg, så bjöd hon på glass, så pratade vi. Det var bra, för det var ingen press på en och hon kom ganska ofta.

På frågan om goda råd till socialsekreterare i utbildning hade alla (med bortfall av två intervjuer) likartade råd: De ska lyssna på barnen mer än vad de gör, när det gäller barn måste man vara lyhörd. De ska prata med barnen, även om det svåra, t.ex. att deras föräldrar missbrukar, och de måste säga som det är. De ska sätta press på föräldrarna att sluta missbruka och tänka på att ha en bra kon-

takt mellan föräldrar och barn, se till att föräldern får träffa sina barn ofta i familjehemmet, men inte låta dem (barnen) hoppa fram och tillbaka. De måste studera fosterfamiljen noga, när barn ska placeras där, och inte gå efter hur fosterfamiljen har det ekonomiskt, inte gå på det materiella utan hur mycket kärlek barnen får, se till att fosterfamiljen passar till att ta hand om andra barn. De bör hjälpa blivande fosterföräldrar och kontaktfamiljer och säga till dem, när de gör fel. Författarna sammanfattar (s. 81) att studien visar att socialsekreterare *kan* vara viktiga personer och till stor hjälp – om de lyssnar och är lyhörda, är tillgängliga och engagerade, pålitliga och hjälpsamma, säger som det är och talar ett rakt språk.

Samma barn fick som unga vuxna, 20–25 år gamla, ge sin syn på barndomserfarenheter av den sociala barndomsården (Andersson, opublicerat). De som har det bra och tycker att de haft en bra barndomstid i sitt familjehem, kopplar inte detta till socialtjänsten. De har alla någon kommentar om att det är deras egen och fosterföräldrarnas förtjänst. De som mår dåligt och har ont om pengar söker inte gärna hjälp, om de har dåliga erfarenheter av socialtjänsten. En ung kvinna vill t.ex. inte söka hjälp, eftersom hon hade ”dåliga minnen av socialen... när jag var liten, dom lyssnade aldrig på en ju, dom sa att man hade det dåligt, sen gick dom...” Några unga män, som på grund av missbruk och kriminalitet haft många insatser från socialtjänsten, vill inte tänka på allt de varit med om, men ungdomsinstitutioner har de inga goda erfarenheter

av. I den mån de vill ge något råd till ”socialen” är det att inte sätta 12–13-åringar på ungdomsinstitution, ”det är såna ställen man lär sig all skit på”. Familjehemsplaceringar har de betydligt bättre erfarenheter av. Tydliga minnen av socialsekreterares bemötande hade de, som tyckte att de bemötts dåligt som barn. Ett exempel från en ung man är tänkvärt, eftersom det kanske inte är ovanligt att socialsekreterare framstår så, när barn ska placeras utanför hemmet: ”Jag diggade inte dom alls för dom diggade inte oss... minns att dom satt och klankade ner på mor-san mitt framför oss.”

Sammanfattningsvis visade de här barnen, även som unga vuxna, att socialsekreterare kan ha olika stor betydelse i olika skeden. När ”allt” fungerar bra i familjehemmet och inga viktiga beslut ska tas, är socialsekreteraren ingen viktig person. Desto viktigare blir hon eller han, när barn inte har det bra i sitt familjehem, måste stanna kvar eller flytta till institution. Då är socialsekreterarens engagemang och lyhördhet för barnen livsavgörande. Barns önskemål om att socialsekreteraren ska ha ett rakt språk kräver samtidigt ett empatiskt förhållningssätt.

Ett pågående forskningsprojekt

I ett pågående forskningsprojekt inom den sociala barnvården i Helsingborg² har Bodil Rasmusson intervjuat f.d. fosterbarn om socialsekreterarnas betydelse och deras upplevelser av delaktighet och medbestämmande i relation till socialtjänsten. Helsingborg är en av de sju kommuner/kommundelar i landet som sedan slutet av 1990-talet

medverkar i Socialstyrelsens projekt Barns behov i centrum – BBIC (Rasmusson et al 2004). Eftersom ett av BBIC:s viktigaste syften är att stärka barns rätt att komma till tals vill vi i denna artikel lyfta fram några röster från ungdomar som varit föremål för projektet. Bland de cirka tjugotalet barn, som deltagit i BBIC från början, fanns sammanlagt sex ungdomar som nyligen skrivits ut från sina familjehem. Av dessa var det fem som ville bli intervjuade. De var i åldern 20–24 år, de hade bott mellan fyra och 18 år i familjehem och de hade alla bott kvar i sina respektive familjehem fram till myndighetsåldern. Även om de flyttat till familjehem vid olika tidpunkter i livet hade de alla varit föremål för socialtjänstens utredningar och insatser sedan tidig barndom och hade därmed också haft kontakter med flera olika socialsekreterare. Ungdomarna hade inte så klara minnen från sina kontakter med socialtjänsten i tidig barndom, men alla mindes väl sina socialsekreterare från de senaste åren i familjehem. Socialtjänstens uppföljning var regelbunden och ungdomarna hade i allmänhet träffat sin socialsekreterare en gång i månaden eller en gång varannan månad.

Under intervjuernas gång framträdde starka minnen av särskilda händelser och situationer då de som barn känt sig i starkt underläge eller då de fått stöd och uppmuntran av sin socialsekreterare på ett sätt som varit av stor betydelse för dem. Alla hade blandade erfarenheter, från mycket negativa till mycket positiva, dock med övervikt på den positiva sidan. Var och en av de intervjuade ungdom-

marna – Axel, Ella, Fanny, Rune och Viggo³ – kommer här till tals med några av sina erfarenheter.

Fanny talar i intervjun enbart om den socialsekreterare som hon haft under de senaste åren och som hon uppskattade väldigt mycket. Fannys socialsekreterare var bra på att lyssna, hon ingav trygghet och det var bra att veta att hon hade tystnadsplikt. Fanny ville inte tala med fosterföräldrarna om allt och då var det skönt att ha någon annan att vända sig till.

- Hon har alltid varit där, alltså det har varit så skönt att bara kunna prata ut och .. alltså om allt möjligt. Så när man har träffat henne har det bara varit så i hela kroppen bara .. åhh .. /.../Om allt, allt där hemma, kompisar, killar alltså allt möjligt.

Viggo har haft tre olika socialsekreterare och två av dem tyckte han särskilt mycket om. Viggos barndom var svår och han pratar inte gärna med vem som helst om vad han upplevt. Socialsekreterarna var viktiga därför att ”dom visste vad jag gått igenom”. De visade att de engagerade sig och förstod.

- De brann verkligen för sitt jobb. Dom brann för det dom gjorde. Dom förstod en, alltså man såg på dom att dom ville hjälpa en och att dom riktigt menade vartenda ord dom sa.

Axel, som haft sex olika sekreterare, framhåller särskilt en av dem, som ställde mycket bra frågor och som lät honom komma till tals om känslomässigt svåra saker på ett bra sätt. Han berättar att han först på senare år

kommit på vilken stor betydelse socialsekreterarna haft för honom.

- Hon ju fanns där för mig /.../ Det var den hjälpen som jag tror att ett barn eller ungdom behöver utanför familjen.

Viggo hade en tredje socialsekreterare som han inte uppskattade lika mycket som de två andra han mött. Han var inte övertygad om att hon stod på hans sida och han kände sig osäker på om det han sa till henne inte kom vidare till fosterföräldrarna. Under tiden i familjehemmet fick han inte träffa sin familj så mycket som han själv ville. Han upplevde att socialsekreteraren fanns på familjehemsföräldrarnas sida i dessa beslut.

- Socialsekreteraren ska ha ett ärligt engagemang för just dig /.../ Ja, om man inte har sin socialsekreterare på sin sida, så är det svårt att få fram någonting ju. Jag tyckte inte om att hon hoppade över på deras sida.

Ella har erfarenheter av en socialsekreterare som förhöll sig avvisande till hennes önskemål om att få flytta till en släkting och inte till sin pappa efter moderns död. Socialsekreteraren lyssnade inte på Ella och ville att hon skulle flytta till sin pappa. ”Jag var jätterädd för det.” Men Ella fick en ny socialsekreterare som tveklöst ställde sig på Ellas sida. Hon gav också stort stöd i hur umgänget med pappan skulle läggas upp för att fungera på bästa sätt i enlighet med Ellas önskemål och kom så småningom att stå Ella mycket nära.

- Alltså hon har varit bra på att skapa trygghet och tillit. Jag skulle kunna berätta

vad som helst för henne. /.../ Jag känner att hon har betytt jättemycket för mig och har gjort jättemycket. Hon har hjälpt mig att skapa tillit till andra /.../ hade jag inte träffat henne hade jag inte varit den jag är i dag /.../ Hon har en otrolig förmåga att läsa av, för när det blir jobbigt för mig slutar hon direkt. Hon tvingar inte fram något, hon lyssnar och ställer frågor. /.../ Hon står mig närmre än min pappa.

Rune beskriver sina kontakter med en socialsekreterare, som fanns där som en ”snäll och rak” person, men ”vi kunde ju inte träffas varje dag precis”. Han hade det svårt i fosterhemmet och kände sig maktlös och i lojalitetskonflikt. Han litade inte på att det han sagt till socialsekreteraren inte skulle komma fram till fosterföräldrarna. Rune understryker vikten av att som barn våga säga vad man tycker, ”för det är ju det hela arbetet går ut på”. Han beskriver bl.a. den ambivalens han kände inför utflyttningen från fosterhemmet. Skulle han bosätta sig på samma ort som familjehemmet eller skulle han flytta tillbaka till hemorten? Socialsekreteraren och familjehemsföräldrarna talade för att han skulle flytta tillbaka till hemorten.

- Jag ville egentligen bo kvar i X-stad, för på min hemort hade jag bara mina släktingar. /.../ Jag sa först vad jag kände och tyckte, men sen så rättade jag mig efter dom på sätt och vis. Dom tyckte det var rätt för mig, så skulle jag göra det.

Rune valde att följa deras råd och i dag uppskattar han trots allt att hans socialsekreterare alltid var mån om att han skulle ha kontakt med sin ur-

sprungsfamilj, som han i dag har bra relation till.

Sammanfattningsvis visar dessa tillbakablickande intervjuer att socialsekreterarna varit betydelsefulla personer i barnens liv. Deras agerande och personliga förmåga att skapa tillit och kontakt har haft stor betydelse för barnens känsla av trygghet eller otrygghet i familjehemmet. Tryggheten har, när den infunnit sig, handlat om att veta vart man kan vända sig, att ha tillgång till en lyssnande och pålitlig person med tystnadsplikt som känner barnets historia och som dessutom på ett tydligt sätt tar ställning för barnets intressen.

Diskussion

Som framgår av det föregående, handlar inte den här artikeln om socialtjänstens barnperspektiv eller socialsekreterares eventuella brist på barnperspektiv. Den handlar om barns perspektiv på socialtjänsten, företrädd av de socialsekreterare de mött i samband med samhällsvård. Har då barns utsagor om socialtjänsten och de socialsekreterare de mött någon betydelse? Ja, vi tycker det. Socialsekreteraren ska bevaka deras intressen, se till att de får ett ”bra” familjehem, finnas till hands om det blir bekymmer, vara beredda att lyssna och handla i barnets intresse. För att de ska kunna veta vad som är i barnets intresse måste de, i tillägg till sin generella kunskap om barn, lyssna på det individuella barnet i hans eller hennes unika situation.

Det leder osökt tankarna till Bengt Börjesons (2003) slutsatser från Barni-kris projektet, ett forskningsprojekt

om barn i familjehem. När forskarna försökte få fram vilka omständigheter som differentierade mellan ett positivt och negativt utfall för barnens respektive föräldrarnas del, fann de att kvaliteten i det sociala arbetet var avgörande. ”Denna kvalitet var i sin tur bestämd av socialarbetarens kunskap och engagemang i ärendet” (s.7).

Barn i samhällsvård har per definition ett svårare utgångsläge än barn ”normalt” har, eftersom de inte kan eller får bo hemma. De är mer än andra barn utlämnade till samhällets stödssystem. Med hjälp av en engagerad socialsekreterare kan de få tillgång till skyddande inslag i sin livssituation, som stärker deras motståndskraft (resilience) mot svårigheter. Om det inte finns en fungerande kontakt mellan barnet och hans eller hennes socialsekreterare, finns det risk för att missförhållanden i familjehem förblir dolda eller att socialsekreteraren medverkar till att felaktiga beslut fattas över barnets huvud. Socialsekreterare kan inte bevaka barns intressen utan att få deras förtroende och få dem att känna att de lyssnar och bryr sig. Att lyssna på barn framstår som en grundläggande förutsättning för att motsvara de krav som ställs på socialt arbete utifrån barnkonventionen och socialtjänstlagen. Det är en rättighet för barn att få framföra sina åsikter och få dem beaktade.

Synen på barn som aktiva subjekt innebär att barn ses som aktörer med egna rättigheter, även om det också är viktigt att komma ihåg att de är och måste få vara del av en familj. Brukarperspektiv och brukarinflytande har stor aktualitet i socialt arbete, vilket

inte minst framgår av underlaget till Socialstyrelsens satsning på kunskapsbaserad socialtjänst (Socialstyrelsen 2004 b). Socialstyrelsen konstaterar att begreppet brukarperspektiv enligt de definitioner som används för vuxna inte är relevant, när det gäller barn som klienter/brukare. I stället förespråkas användning av begreppet barnperspektiv. Som vi inledningsvis påpekat är detta begrepp emellertid inte entydigt och förenklar inte för dem som vill handla utifrån ett barnperspektiv. Vi tror att det kan vara till hjälp, när man vill anlägga ett barnperspektiv, att lyssna på barns egna erfarenheter i det sammanhang, där de befinner sig, vilket innebär att ta del av deras perspektiv. Robbie Gilligan (2002) anger ideologiska och legala skäl för att lyssna på och ge röst åt barn i familjehem, men bidrar även med ytterligare motiv:

- Pragmatiska skäl: om barn blir lyssnade på och får sina synpunkter genuint beaktade blir planer bättre och mera hållbara.
- Terapeutiska skäl: om barn involveras i att påverka sitt eget öde underlättar det deras återhämtning från svårigheter, ökar självkänslan och den egna kompetensen.
- Etiska skäl: delaktighet reducerar maktobalansen mellan barn och vuxna och negativa följder därav.
- Filosofiska skäl: om man värdesätter barns välfärd och intressen måste man också värdesätta deras synpunkter och röst.

Dessa skäl att lyssna på barn i familjehem är tänkvärda. Det är en uppgift för socialtjänsten att väga in barns

perspektiv i sitt arbete utan att för den skulle tilldela barnen större ansvar för sin livssituation. När vi i den här artikeln lyft fram fosterbarns perspektiv på socialtjänsten och dess företrädare, tror vi att det är ett sätt att visa att barn är värda att lyssna på.

Referenser

- Alanen, Leena (2001) "Childhood as a generational condition: Children's daily lives in a central Finland town" i: Alanen, L. & Mayall, B. (red) *Conceptualizing child-adult relations*. London: Falmer.
- Andenas, Agnes (1991) Fra undersøkelseobjekt til medforsker? Livsformsintervju med 4-5-åring-er. *Nordisk Psykologi*, 43 (4), 274-292.
- Andersson, Gunvor (1984) *Små barn på barnhem*. Lunds Universitet: Psykologiska institutionen.
- Andersson, Gunvor (1995) *Barn i samhällsvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, Gunvor (1998 a) Barnintervju som forskningsmetod. *Nordisk Psykologi*, vol. 50, nr 1, 18-41.
- Andersson, Gunvor (1998 b) Föräldrakontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, vol.5, nr 1, 3-23.
- Andersson, Gunvor (1999) Children in residential and foster care - a Swedish example. *International Journal of Social Welfare*, vol. 8, nr 4, October, 253-266.
- Andersson, Gunvor (2001) "Barns vardagsliv i familjehem" i Bäck-Wiklund, M. & Lundström, T. (red) *Barns vardag i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Andersson, Gunvor (2005) Family relations, adjustment and well-being in a longitudinal study of children in care. *Child and Family Social Work*, vol. 10, 43-56.
- Andersson, Gunvor & Frick, Agneta (1999) "Barn- dom i samhällsvård - vad säger ungdomarna?" I: Claezon, I., Hjälm, B., & Söderfeldt, M. (red.) *Brobygget*. Kunskapsutveckling och partecipatorisk forskning i socialt arbete. Malmö Högskola: Hälsa och samhälle.
- Butler, Ian & Williamson Howard (1994) *Children speak: children, trauma and social work*. Harlow: Longman.
- Börjeson, Bengt (2003) Att forska är nödvändigt - men hur? Plenarföredrag vid nordisk barne- verenskongress, augusti 2003.
- Cederborg, Ann-Christin (2005) *Att intervjua barn - vägledning för socialsekreterare*. Stockholm: Allmänna Barnhuset.
- Cederborg, Ann-Christin & Karlsson, Yvonne (2001) Omhändertagande med barnets per- spektiv. *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr 3, 163-179.
- Claezon, Ingrid (2004) *Tvångsomhändertaganden. Ur tonåringars, anhörigas och socialsekreterare- res perspektiv*. Stockholm: Mareld.
- Egelund, Tine & Hestbæk, Anne-Dorthe (2003) *Anbringelse af børn og unge uden for hjem- met. En forskningsoversigt*. København: Soci- alforskningsinstituttet.
- Gilligan, Robbie (2002) The importance of listen- ing to the child in foster care. I: Kelly, G. & Gilligan, R. (eds) *Issues in Foster Care*. Lon- don: Jessica Kingsley
- Hagbard, Sigbritt & Esping, Ulla (1992) *Med barns ögon. Om ett barnrelaterat förhållningssätt i familjehemsvården*. Stockholm: Allmänna Barnhuset.
- Halldén, Gunilla (2003) *Barnperspektiv som ideo- logiskt eller metodologiskt begrepp*. *Pedago- gisk Forskning i Sverige*, årg.8, nr 1-2, s. 12-23.
- James, Allison & Prout James (1990) *Constructing and reconstructing childhood: contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer.
- Lundström, Tommy (1993) *Tvångsomhändertagan- den av barn: en studie om lagarna, profession- nerna och praktiken under 1900-talet*. Stock- holms universitet. Doktorsavhandling.
- Länsstyrelsen (2005) *Barnets socialsekreterare. Coaching i dialogiska utredningar*. Länsstyrel- sen i Skåne: Rapportserien Skåne i utveckling 2005:4.
- Petersson, Gunilla (2003) *Med hänsyn till barnets vilja? Socialtjänstens barnperspektiv och den nya välfärdsstatens villkor*. I: Sandin, B. & Halldén, G. (red.) *Barnets bästa. En antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Stockholm/Stehag: Brutus Öst- erlings Bokförlag Symposion.
- Qvarsell, Birgitta (2001) *Det problematiska och nödvändiga barnperspektivet*. I: Montgomery, H. & Qvarsell, B. (red.) *Perspektiv och förstå- else: Att kunna se från olika håll*. Stockholm: Carlssons.
- Rasmusson, Bodil (1994) *Barnperspektiv. Reflek- tioner kring ett mångtydigt och föränderligt begrepp*. Stockholm: Barnombudsmannen.
- Rasmusson, Bodil, Hyvönen, Ulf & Mellberg, Lina (2004) *Utvärderingsmöten i BBIC. En studie om barns delaktighet och medbestämmande*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2004 a) *Samtal med barn i social-*

- tjänsten. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2004 b) Brukarmedverkan i socialtjänstens kunskapsutveckling. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Tiller, Per-Olav (1991) ”Barneperspektivet – om å se og bli sett. Vårt perspektiv på barn eller omvendt? I Barn – Nytt fra forskning om barn i Norge, 1991:1. Trondheim: Norsk Senter for barneforskning.
- Vinnerljung, Bo (1996) Svensk forskning om fosterbarnsvård. En översikt. Stockholm: Liber Utbildning/Centrum för utvärdering av socialt arbete.

Noter

- 1 Allmänna Barnhuset har finansierat uppföljningsstudierna.
- 2 Projektet finansieras genom Socialstyrelsens satsning på nationellt stöd till kunskapsutveckling inom socialtjänsten.
- 3 Namnen är fingerade

Summary in English

Foster children's perspective on child welfare workers

The article distinguishes between the societal children's perspective and children's own perspective. Through some small studies foster children's own perspective on child welfare and child welfare workers is illustrated. These studies show that children have different points of view dependent on when in the out-of-home placement process they have been asked. Their points of view are also dependent on experiences from their specific foster home and whether they have met a sensitive and engaged child welfare worker or one who "did not care" or was not able to see from the child's point of view. The results show that child welfare workers can be of significant importance to children in their task to see to the interests of disadvantaged children.

Key words: children's perspective, child welfare workers, foster children